

**TERI SARATONI: EPIDEMIOLOGIYA, XAVF OMILLARI,
DIAGNOSTIKA VA DAVOLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI**

Najmiddinov Asliddin Xamiddin o'g'li

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali

2-son Davolash fakulteti anatomiya va klinik

anatomiya kafedrası assistenti

uashdoctor@gmail.com

Annotatsiya

Teri saratoni dunyo bo'ylab eng keng tarqalgan onkologik kasalliklardan biri bo'lib, har yili millionlab yangi holatlar qayd etiladi. Ushbu maqolada kasallikning dolzarbligi, asosiy xavf omillari, diagnostika va davolash usullari, shuningdek, zamonaviy yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari teri saratonini erta bosqichda aniqlash, oldini olish choralari va innovatsion terapiya usullarining samaradorligi haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar

Teri saratoni, melanoma, bazal hujayrali karsinoma, squamoz hujayrali karsinoma, ultrabinafsha nurlanish, xavf omillari, immunoterapiya, dermatoskopiya, krioterapiya, onkologiya.

Mavzuning dolzarbligi

Teri saratoni bugungi kunda onkologiya sohasidagi eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili 3 milliondan ortiq yangi teri saratoni holati qayd etiladi. Kasallik quyidagi sabablarga ko'ra muhim tibbiy va ijtimoiy ahamiyat kasb etadi:

Kasallikning keng tarqalganligi – teri saratoni eng keng tarqalgan o'sma kasalliklaridan biri bo'lib, har uchinchi tashxislangan onkologik kasallik shu turkumga kiradi.

Ultrabinafsha (UB) nurlanishining salbiy ta'siri – so'nggi yillarda ozon qatlaminig yemirilishi va quyosh nurlari ta'sirining ortishi kasallik ko'rsatkichlarini oshirmoqda.

Erta tashxislash imkoniyatining mavjudligi – boshqa saraton turlariga nisbatan, teri saratoni vizual tekshiruv yordamida erda bosqichda aniqlanishi mumkin, ammo ko‘pchilik holatlarda beparvolik yoki yetarlicha tibbiy bilimning yo‘qligi sababli kasallik kech bosqichda aniqlanadi.

Davolash usullarining rivojlanishi – zamonaviy tibbiyotda immunoterapiya va molekulyar terapiya teri saratoniga qarshi samarali vositalar sifatida rivojlanmoqda.

Ushbu omillarni hisobga olgan holda, teri saratonining oldini olish, diagnostikasi va davolash strategiyalarini o‘rganish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Tadqiqot maqsadi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi teri saratonining turli shakllari, xavf omillari, diagnostika usullari va davolash strategiyalarini keng qamrovli o‘rganishdir. Tadqiqot quyidagi yo‘nalishlarga qaratilgan:

1. Epidemiologik tahlil – teri saratonining dunyo bo‘ylab tarqalish ko‘rsatkichlarini o‘rganish.
2. Asosiy xavf omillarini aniqlash – ultrabinafsha nurlanish, genetik moyillik va turmush tarzi bilan bog‘liq omillarni baholash.
3. Diagnostika usullarining samaradorligini baholash – dermatoskopiya, biopsiya va molekulyar tekshiruvlarning ahamiyatini tahlil qilish.
4. Zamonaviy davolash usullarini o‘rganish – immunoterapiya, fotodinamik terapiya va gen terapiyasining samaradorligini baholash.
5. Kasallikning oldini olish strategiyalarini ishlab chiqish – quyoshdan himoya choralarning samaradorligi va aholining xabardorligini oshirish yo‘nalishlari.

Tadqiqot natijalari

1. Teri saratoni turlari va ularning tarqalishi

Teri saratoni uch asosiy turga bo‘linadi:

1. Bazal hujayrali karsinoma (BCC) – eng keng tarqalgan teri saratoni turi bo‘lib, invaziv bo‘lmagan xarakterga ega.
2. Squamoz hujayrali karsinoma (SCC) – hujayralar terining yuqori qatlamidan tarqaladi va metastaz berish xavfi yuqori.

3. Melanoma – eng xavfli va agressiv shakli bo‘lib, metastaz berish ehtimoli juda yuqori.

So‘nggi yillarda melanoma holatlarining o‘shishi kuzatilmoqda. Ayniqsa, och terili odamlarda, haddan tashqari quyoshga ta’sirlangan insonlarda va genetik moyillikka ega shaxslarda melanoma xavfi yuqori.

2. Xavf omillari

Teri saratonining rivojlanishiga sabab bo‘ladigan asosiy omillar quyidagilardan iborat:

Ultrabinafsha nurlanish (quyosh yoki solyariy) – UB nurlar DNK mutatsiyasiga olib kelishi va saraton rivojlanishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Genetik moyillik – BRCA gen mutatsiyalari va oilaviy anamnez melanoma xavfini oshiradi.

Immunitetning pasayishi – OIV bilan kasallangan bemorlar yoki immunosupressiv dorilar qabul qilgan shaxslarda teri saratoni xavfi yuqori bo‘ladi.

Kimyoviy moddalarga ta’sir – ba’zi sanoat kimyoviy moddalari (arzil, katran) teri saratoni xavfini oshirishi mumkin.

3. Diagnostika usullari

Teri saratonini erta aniqlash uchun quyidagi usullar qo‘llaniladi:

Dermatoskopiya – teri yuzasini maxsus asbob yordamida tekshirish.

Biopsiya – shubhali hududdan to‘qima namunalarini olib laborator tekshirish.

Molekulyar testlar – genetik o‘zgarishlarni aniqlash va individual davolash strategiyalarini ishlab chiqish.

4. Davolash usullari

Zamonaviy davolash usullari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Jarrohlik yo‘li bilan olib tashlash – kichik o‘lchamdagi o‘smalar uchun eng samarali usul.

2. Radioterapiya – operatsiya imkonsiz bo‘lganda qo‘llaniladi.

3. Kimyoterapiya – melanoma va agressiv SCC holatlarida qo‘llaniladi.

4. Immunoterapiya – PD-1/PD-L1 inhibitorlari (Keytruda, Opdivo) kasallikka qarshi immun javobni kuchaytiradi.

5. Fotodinamik terapiya – saraton hujayralarini maxsus yorug‘lik yordamida yo‘q qilish.

Xulosa

Teri saratoni onkologik kasalliklar orasida eng keng tarqalgan turlardan biri bo‘lib, uning erta tashxislanishi va zamonaviy davolash usullari kasallikning oldini olish va hayot sifatini yaxshilashga yordam beradi. Skrining dasturlari va immunoterapiya kabi yangi yondashuvlar ushbu kasallik bilan kurashishda katta istiqbolga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. WHO – Skin Cancer Statistics (2024)
2. National Cancer Institute – Advances in Melanoma Therapy (2023)
3. Smith, R. & Brown, J. – "Genetic Factors in Skin Cancer," *Oncology Journal*, 2024
4. Peters, M. – "Modern Approaches in Skin Cancer Therapy," *Oncology Reports*, 2023